

V I Lenin

Om några särdrag i marxismens historiska utveckling

Vår lära är ingen dogm utan en vägledning till handling, sade Engels om sin och sin berömde väns teori. I denna klassiska sats framhävs med underbar kraft och pregnans den sida hos marxismen, som mycket ofta förbises. Men om vi förbiser denna sida, gör vi marxismen ensidig, vanställd och livlös, berövar vi den dess levande själ, undergräver dess viktigaste teoretiska grundval – dialektiken, läran om den allsidiga och av motsättningar fyllda historiska utvecklingen; vi undergräver dess förbindelse med epokens bestämda praktiska uppgifter, som kan förändras vid varje ny vändning i historien.

Just i vår tid påträffar man bland dem, som intresserar sig för marxismens öde i Ryssland, särskilt ofta personer, som förbiser just denna sida hos marxismen. Emellertid står det klart för var och en, att Ryssland under de senaste åren upplevt tvära vändningar, som ovanligt snabbt och ovanligt häftigt förändrat situationen, den sociala och politiska situation, som främst och omedelbart bestämmer betingelserna för handlingen och följaktligen också dess uppgifter. Jag talar naturligtvis inte om de allmänna och grundläggande uppgifterna, som inte ändras vid historiens vändningar, om inte det grundläggande förhållandet mellan klasserna ändras. Det är alldeles uppenbart, att denna allmänna inriktning hos den ekonomiska (och inte bara den ekonomiska) evolutionen i Ryssland och likaså det grundläggande förhållandet mellan det ryska samhällets olika klasser inte ändrats under de senaste, låt oss säga, sex åren.

Däremot ändrades de närmaste och omedelbara verksamhetsuppgifterna under denna tid mycket tvärt, liksom den konkreta sociala och politiska situationen ändrades, och *följaktligen måste* också i marxismen, som en levande doktrin, *olika* sidor av den träda i förgrunden.

För att klargöra denna tanke skall vi närmare undersöka hur den konkreta sociala och politiska situationen förändrats under de senaste sex åren. Vi kan omedelbart urskilja två treårsperioder, i vilka detta skede sönderfaller: den första, som slutade ungefär med sommaren 1907, och den andra med sommaren 1910. Det utmärkande för den första treårsperioden är – rent teoretiskt sett – de snabba förändringarna i grunddragen av Rysslands statssystem, varvid dessa förändringars förlopp var synnerligen olikmässigt och svängningsrörelserna åt båda sidor mycket stora. Den sociala och ekonomiska basen för dessa förändringar i ”överbyggnaden” var ett så öppet, imponerande massagerande av *alla* klasser i det ryska samhället på de *mest olika* områden (verksamhet i och utanför duman, press, föreningar, möten osv) att det inte ofta kan observeras i historien.

Den andra treårsperioden utmärks däremot – vi begränsar oss som sagt denna gång till en rent teoretisk ”sociologisk” synpunkt – av en så långsam evolution, att den nästan liknar stagnation. Inga något så när märkbara förändringar i statssystemet. Inga eller nästan inga öppna eller mångsidiga aktioner av *klasserna* på de flesta av de ”arenor”, där dessa aktioner utspelades under den föregående perioden.

Likheten mellan de båda perioderna består i att Rysslands evolution såväl under den förra som under den senare perioden fortfarande var den gamla, kapitalistiska evolutionen. Motsättningen mellan denna ekonomiska evolution och förekomsten av en hel rad feodala, medeltida institutioner undanröjdes inte, den förblev likaledes den gamla och försvagades inte utan snarare skärptes genom att ett visst borgerligt innehåll till en del trängde in i den ena eller andra av dessa institutioner.

Skillnaden mellan de båda perioderna består i att frågan om hur resultatet av de ovannämnda snabba och olikmässiga förändringarna skulle bli under den första perioden stod i förgrunden i det historiska handlandet. Till följd av att evolutionen i Ryssland hade en kapitalistisk

karaktär, måste innehållet i dessa förändringar vara borgerligt, men det finns olika slag av bourgeoisie. Mellan- och storbourgeoisin, som omfattade en mer eller mindre moderat liberalism, fruktade på grund av själva sin klassställning tvära förändringar och strävade efter att bevara betydande rester av de gamla institutionerna såväl i den agrara strukturen som i den politiska "överbyggnaden". Småbourgeoisin på landsbygden, som var sammanflätad med de av "sina händers arbete" levande bönderna, måste sträva efter *ett annat slags* borgerliga omdaningar, vilka lämnade betydligt mindre plats åt alla möjliga medeltida kvarlevor. Lönarbetarna måste, försåvitt de var medvetna om vad som försiggick runt omkring dem, utforma en bestämd hållning till denna sammandrabbning mellan två olika tendenser, som båda stannade inom det borgerliga systemets ram men fastställde helt olika former för detta system, helt olika tempo för dess utveckling, en helt olika räckvidd för dess progressiva inflytande.

Således ställde den gångna treårsperioden inte tillfälligtvis utan nödvändigtvis i förgrunden de frågor inom marxismen, som brukar kallas taktikfrågor. Inget kan vara felaktigare än uppfattningen, att stridigheterna och meningsskiljaktigheterna i dessa frågor var stridigheter bland "intellektuella", "en kamp om inflytandet på det omogna proletariatet", att de var ett uttryck för "de intellektuellas anpassning till proletariatet" såsom alla slags Vechi-män tror. Tvärtom: just därför att den ifrågavarande klassen nått mognad, kunde den inte stå likgiltig för sammandrabbningen mellan de två olika tendenserna i Rysslands hela borgerliga utveckling, och ideologerna för denna klass kunde inte undgå att föra fram teoretiska formuleringar, som (direkt eller indirekt, i direkt eller omvänd återspeglning) motsvarade dessa olika tendenser.

Under den andra treårsperioden stod sammandrabbningen mellan de olika tendenserna i Rysslands borgerliga utveckling *inte* på dagordningen, ty *båda* dessa tendenser hölls nere av godsägarreaktionens stockkonservativa representanter, trängdes tillbaka, drevs inåt och dämpades för en tid. De medeltida ärkereaktionärerna fyllde inte bara avantscenen, utan de fyllde också sinnen hos mycket breda skikt av det borgerliga samhället med en Vechistämning, med resignationens och förnekelsens anda. Det var inte sammandrabbningen mellan två metoder att omgestalta det gamla, som trädde i förgrunden, utan förlusten av tro på allt omgestaltande överhuvudtaget, "foglighetens" och "ångerfullhetens" anda, entusiasm för antisociala läror, mysticismens modenyck osv.

Denna påfallande tvära vändning var varken en tillfällighet eller enbart ett resultat av "yttre" tryck. Den föregående epoken hade till den grad satt de befolkningsskikt i rörelse, som under generationer, under sekler, hade stått utanför de för dem främmande politiska frågorna, att det naturligt och oundvikligt uppstod "en omvärdering av alla värden", ett nytt sysslande med huvudproblemen, ett nytt intresse för teorin, för ABC, för det elementära lärandet. De miljoner, som plötsligt hade väckts upp ur sin långa dvala och med en gång ställdes inför de viktigaste problem, kunde inte längre hålla sig kvar på denna nivå, kunde inte klara sig utan en paus, utan att återvända till de elementära frågorna, utan en ny förberedelse, som skulle hjälpa dem att "smälta" de oerhört rika lärdomarna och ge en oerhört mycket bredare massa möjlighet att ånyo gå framåt, men nu redan mycket fastare, medvetnare, säkrare och ståndaktigare.

Den historiska utvecklingens dialektik gestaltade sig så, att under den första perioden stod omedelbara omdaningar på alla områden av landets liv på dagordningen, under den andra däremot bearbetningen av erfarenheterna, bredare skikts assimilering av dem, erfarenheternas nedträngande, om man så får uttrycka sig, i underliggande jordlager, i de olika klassernas efterblivna led.

Just därför att marxismen inte är en död dogm, inte någon avslutad, färdig och oföränderlig lära utan en levande vägledning till handling kunde den inte undgå återspegla den påfallande

tvåra växlingen i samhällslivets förhållanden. Växlingen återspeglades i djupgående förfall, söndering och all slags vacklan, kort sagt en mycket allvarlig *inre* kris hos marxismen. På dagordningen kom åter ett beslutsamt motstånd mot detta förfall, en beslutsam och hårdnackad kamp för marxismens *grundvalar*. Utomordentligt breda skikt av de klasser, som inte kan förbigå marxismen vid utformandet av sina uppgifter, hade under den föregående epoken tillägnat sig marxismen på ett ytterst ensidigt och vanställt sätt, de hade inpräntat hos sig de ena eller andra "parollerna", de ena eller andra svaren på de taktiska frågorna men *inte förstått* de marxistiska kriterierna för dessa svar. "Omvärderingen av alla värden" på samhällslivets olika områden ledde till en "revision" av marxismens mest abstrakta och allmänna filosofiska grundvalar. Inflytandet från den borgerliga filosofin i dess olika idealistiska schatteringar kom till uttryck i den machistiska epidemin bland marxisterna. Upprepandet av de utantill inlärdade men oförstådda, inte genomtänkta "parollerna" ledde till en omfattande spridning av tomma fraser, som i praktiken utmynnade i absolut omarxistiska, småborgerliga strömningar såsom den öppna eller försagda "otzovismen" eller erkännandet av otzovismen som en "legitim schattering" av marxismen.

Å andra sidan trängde Vechi-andan, förnekelsens anda, som hade gripit mycket breda skikt av bourgeoisin, också in i den riktning, som söker leda in den marxistiska teorin och praktiken i "moderationens och ordentlighetens" strömfåra. Marxistisk förblev här endast fraseologin, som skyler de av liberal anda helt genomsyrade resonemangen om "hierarki" och "hegemoni" osv.

Det kan givetvis inte vara denna artikels uppgift att behandla dessa resonemang. Det räcker med att hänvisa till dem för att illustrera det som tidigare sagts om djupet i den kris marxismen genomgår, om dess samband med hela den samhälleliga och ekonomiska situationen under den innevarande perioden. De frågor denna kris reser kan inte viftas bort. Ingenting kan vara skadligare och principlösare än försök att avfärda dem med fraser. Ingenting kan vara viktigare än att sammansluta alla marxister, som insett krisens djup och nödvändigheten att bekämpa den, för att försvara marxismens teoretiska grundvalar och dess grundläggande sats, vilka förvrängs från de mest motsatta håll genom att det borgerliga inflytandet sprids till marxismens olika "medlöpare".

Den föregående treårsperioden har väckt breda skikt till medvetet deltagande i samhällslivet, vilka nu ej sällan för första gången verkligen börjar lära känna marxismen. Den borgerliga pressen åstadkommer här mycket mera villfarelser än tidigare och sprider dem i vidare kretsar. Upplösningen inom marxismen är under sådana förhållanden särskilt farlig. Därför är det i ordets direktaste och mest exakta mening marxisternas uppgift att under denna epok förstå orsakerna till upplösningens oundviklighet under den tid vi nu upplever och att sammansluta sig till en konsekvent kamp mot den.

Zvezda nr 2, den 23 december 1910

V I Lenin, *Samlade skrifter*, 5:e ry uppl, b 20, s 84-89